

Nikola Ostojić

(Zagreb)

UTIŠENJE OŽALOŠĆENIH U SEDAM POKORNI PISAMA KRALJA DAVIDA GRGURA PEŠTALIĆA: HISTORIJSKOANTROPOLOŠKA ANALIZA

UDK 614.4:94(497.5Srijem)17”

DOI 10.22586/ss.22.1.4

Pregledni rad

Primljeno: 18. 5. 2022.

U radu se analizira djelo Grgura Peštalića koji se za vrijeme kuge koja je zahvatila Srijem 1795. godine nalazio u Vukovaru kao franjevački gvardijan. Čovjek različitih znanstvenih interesa piše o kugi kao edukator, tj. posrednik između lokalnog stanovništva i države koja u suradnji s crkvom pokušava obuzdati epidemiju. Njegovo djelo relativno je nepoznat izvor, osobito u kontekstu promatranja historijske epidemiologije, a ovaj rad pokušat će ukazati na njegovu vrijednost i u tom aspektu. Osim društveno-političke kontekstualizacije, uspoređuje se Peštalićevo tumačenje kuge i predložene protuepidemijske mjere s onim državnima.

Ključne riječi: kuga, Srijem, XVIII. stoljeće, protuepidemijske mjere, franjevci

Uvod

Život u blizini osmanske granice unutar habsburškog imperija značio je život u blizini sanitarnog kordona. Takav pogranični prostor ujedno je bio područje izloženo potencijalnim zarazama koje su se prenosile kulturnim, migracijskim, obiteljskim, trgovačkim ili drugim kontaktima među tamošnjim stanovništvom. Prisutnost kuge na tom području nije bila rijetkost, iako se kroz 18. stoljeće pomoću sustava sanitarnog kordona ona značajno rjeđe pojavljivala. Ipak, stanovništvo Srijema i Slavonije imalo je nekoliko puta nesreću da iskusi kužnu svakodnevicu, a kao jedan od najbolje dokumentiranih slučajeva ostao je onaj „iriške kuge“ 1795.-1796. godine. Osni- vanje sanitarnog kordona u prvoj polovici 18. stoljeća označilo je snažniju prisutnost države u rješavanju problema sprječavanja širenja bolesti. S obzirom na to da se radi o periodu kada kordon već uhodano funkcionira, izvori

poput službenih propisa i mjera te zapisi državnih službenika poput Franza von Schrauda (*Historia pestis Sirmiensis annorum 1795 et 1796*) nisu nika-
kvo iznenađenje. Kugu su u izvorima često bilježili i predstavnici klera, no
najčešće statističkim navođenjem žrtava u ljetopisima i šturim opisima.¹ S
obzirom na to da se krajem 18. stoljeća sve više intenzivira utjecaj države
u svim aspektima ljudskog života pa tako i u zdravstvu, kako bi reforme i
ideje prosvijećenog apsolutizma doprle do najširih masa, državi je u tu svrhu
trebao medijator. S obzirom na značajan autoritet crkvenih predstavnika u
narodu, suradnja države i crkve nametnula se kao logičan potez u pokušaju
da se dopre do naroda.² Stoga će u fokusu ovog rada biti dvojakost Grgura
Peštalića, tj. njegovog djela, koje piše kao franjevac u procesu rekatolicizacije,
ali – za ovaj rad još važnije – kao edukator, odnosno medijator u promociji
javnozdravstvene politike u narodu. Prednosti i nedostaci ove suradnje za-
sebna su tema, no svakako da je jedan od zajedničkih interesa crkve i države
bilo iskorjenjivanje praksi proisteklih iz praznovjerja koje su bile u suprotno-
sti s tridentskim odlukama i protuepidemijskim mjerama.³ Peštalićevo djelo
nedovoljno je istražen izvor u historiografiji te će ovaj rad pokušati ukazati
na njegovu relevantnost za shvaćanje popularizacije javnozdravstvene politi-
ke u režiji države. Stoga je potrebno objasniti kontekst u kojem djelo nastaje
te ga usporediti sa službenim protuepidemijskim mjerama, kako bismo ja-
snije shvatili njegovu svrhu. Zbog svega navedenog, osim istraživačke svrhe,
ovaj rad pokušat će ukazati na to da se ne radi o *plačljivom jamranju*, kako je
kazao Lujo Thaller, povjesničar medicine, već o relevantnom i zanemarenom
historiografskom izvoru.⁴

O autoru i djelu

Djelo Grgura Peštalića skraćenog naziva „Utišenje ožalošćenih u sedam
pokorni pisama kralja Davida“ (*Utishenye oxalostjenih u sedam pokorni pisa-
ma kralja Davida*) objavljeno je u Budimu 1797. godine, a inspirirano je ku-
gom 1795.-96. (*u ono vrime, kadnoje nemila kuga morila*)⁵ u Vukovaru, gdje

¹ *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi: zapisnik ili knjiga bilješki Samostana Presvetog Trojstva u Brodu u Slavoniji*, sv. 1 (1706 – 1787), prir. Josip Barbarić, ur. Egidije Stjepan Biber (Slavonski Brod, 1995), 239.

² Ivana Jukić, Maja Katušić, „Svakodnevlje“, u: *U potrazi za mirom i blagostanjem – hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, ur. Lovorka Čoralić (Zagreb: Matica hrvatska, 2013), 234.

³ Risto Jeremić, *Zdravstvene prilike u jugoslavenskim zemljama do kraja devetnaestog veka* (Zagreb: Škola narodnog zdravlja, 1935), 46.

⁴ Lujo Thaller, *Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji od godine 1770 do 1850* (Karlovac: Dionička štamparija d. d., 1927), 66.

⁵ Grgur Peštalić, „Bogoljubni shtiocse!“, u: *Utišenje ožalošćenih u sedam pokorni pisama kralja Davida* (Budim: Kraljevska mudroskopština peštanska, 1797), s. p.

je Peštalić obnašao dužnost franjevačkog gvardijana.⁶ Upravo njegova uloga franjevca na slavonsko-podunavskom području vrlo je značajna u kontekstu potencijalne moći propagande i širenja kako crkvenih, tako i državnih poruka, jer su franjevci još iz doba osmanske vladavine bili autoritet među katoličkim stanovništvom u Slavoniji i Srijemu.⁷ Sličan potencijal i ulogu medijatora pravoslavnog svećenstva među pravoslavnim stanovništvom uočio je Veljko Maksić.⁸ Iako je pojava tj. širenje epidemije bilo dovedeno u pitanje (vjerojatno zbog sukoba kontagionista i antikontagionista i sporova oko isplativosti sanitarnog kordona), zapisi Schrauda, Budajia⁹ i dr. jasno govore o simptomima bolesti i kako oni tumače njezino širenje.¹⁰ O utjecaju kuge na nastanak djela svjedoči prošireni naslov djela „u nacsinu sebe od kuxne otrove priuzderxati“.¹¹ Jedini autor koji spominje Peštalića u vezi s kugom jest Thaller, koji mu ne zamjera opis bolesti koliko opis liječenja (stavljanje goluba/kokoši na bubone) i neisticanje izolacije, no medicinska kvaliteta spisa i nije u fokusu rada.¹² Peštalić se bavio proučavanjem filozofije, matematike i fizike, a imena znanstvenika 18. stoljeća koja se spominju uz njegovo ime i u njegovim djelima otkrivaju kako se radi o čovjeku koji je bio upućen u znanstvena otkrića svoga doba, što se djelomično može uočiti i u djelu.¹³ Na ovim prostorima pokušaje da se savjetima, osobito poput onih u zadnjem poglavlju, dopre do stanovništva predstavljaju primjeri poput Lalangua (autor zdravstveno-prosvjetnog djela *Kratek navuk od mestrie pupkorezne za potrebochu muskeh y sziomaskeh ladanszkeh sen Horvatczkoga orszaga y okolo nyega blisnesseh sztrankih*), Schossulana (*Delo iliti razlog zvrhu škodlivsoti ženskih modercev*, u kojem se raspravlja o štetnosti steznika) i drugih koji su politiku

⁶ Ante Sekulić, „Grgur Peštalić i njegova filozofska djela“, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 6 (1980), 11-12: 171; Franjo Emanuel Hoško, „Ljetopis Klementa Oriovčanina“, *Croatia Christiana periodica* 4 (1980), 5: 60. O tome svjedoče riječi iz predgovora Peštalićeva djela: *Pifa u Manastiru Vukovarskom dana 26. Mijeca Profinca, Godine 1795*. (Peštalić, „Bogoljubni shtiosce!“)

⁷ Dubravka Božić Bogović, „Discipliniranje katoličkog klera i vjernika u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća“, *Croatia Christiana periodica* 37 (2013), 71: 79-101.

⁸ Veljko Maksić, „Pravoslavno svećenstvo Slavonije i Srijema u borbi s kugom tijekom XVIII. stoljeća“, *Scrinia Slavonica* 19 (2019): 38-39.

⁹ Budaj je proveo godinu dana u izvorištu zaraze, Irigu, a u liječenju se izuzetno uzdao u biljke, zbog čega je važna njegova baština za botaniku. Jovan Maksimović, Marko Maksimović, „Physicians in Srem in XVIII and XIX Century: Distinguished Botanists“, *Zbornik Matice srpske za prirodne nauke* 131 (2016): 43-44.

¹⁰ Vjekoslav Maksić, *Epidemije kuge u Srijemu u XVIII. stoljeću* (Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, 2017), 117.

¹¹ Peštalić, *Utišenje*, 1-6.

¹² Thaller, *Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji*, 66.

¹³ Sekulić, „Peštalić“, 177-178.

javnog zdravstva pokušali promovirati na izravni način.¹⁴ U Slavoniji jedini takav primjer predstavlja (uz Martina Marikovskog, fizika Srijemske županije krajem 18. stoljeća) Reljković, koji pokušava udaljiti narod od *baba vračara*.¹⁵ Širenje edukacije o javnozdravstvenim mjerama uočava se u drugoj polovici 18. stoljeća, kada se više ne obučava samo službenike u sklopu državnih institucija, već i podanike u sklopu sanitarnog kordona te na vlastelinstvima, gdje plemstvo i građanstvo podučavaju podanike o znakovima bolesti.¹⁶ Puk su pokušali educirati i službenici poput von Schrauda predavanjima ili lecima poput onog Josefa Pichlera i von Schrauda u kojem se najviše preporučuje izbjegavanje kontakta, opskrba hranom da se ne izlazi iz kuća i higijena, što će ukratko ponoviti i Peštalić.¹⁷ Ipak, za odjek u društvu, državi je trebala i pomoć crkve, pa će uskoro provođenje mjera postati provođenje Božje volje, što je zasigurno bilo više prihvatljivo negoli pokušaj uvođenja novih mjera putem smrtnih kazni.¹⁸

Kontekst u kojem djelo nastaje

Na području istočne Hrvatske katoličke crkvene institucije nisu mogle djelovati kao drugdje, već na modificiran način, jer je ovaj prostor do samog kraja 17. stoljeća bio dio osmanskog imperija. Katolička crkva pod osmanskom upravom uspjela se održati u prilagođenom obliku, a vjerski je život katolika bio prije svega obilježen pučkom religioznošću. Provođenje odredbi Tridentskog koncila stoga je na prostoru istočne Hrvatske pod osmanskom upravom bilo kompliciranije, zbog čega će taj proces kasniti u usporedbi s hrvatskim dijelovima unutar habsburškog imperija. Odjeci Tridentskog koncila dopirali su putem Kongregacije za širenje vjere, no do katoličke obnove moglo je doći tek nakon oslobođenja od osmanske vlasti. Početkom 18. stoljeća problem je u reorganizaciji crkve i provođenju odluka Tridentskog koncila bila odsutnost biskupa, poput onog srijemskog ili beogradskog. Upozoravalo se kako je katolički dio stanovnika tamošnjih biskupija bio okružen ljudima druge vjere i kaotičnom svakodnevicom siromaštva, razbojništva i sl.

¹⁴ Željko Dugac, Josipa Kern, Željko Majdančić, „Zdravstveno-prosvjetne publikacije (1872. – 1938.) – Analiza sadržaja aplikacijom SPAD – T“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 14 (2005), 4-5: 867-883; Veljko Maksić, „Čovjek, okoliš, prirodne pojave i kuga u Slavoniji i Srijemu tijekom XVIII. stoljeća“, *Scrinia Slavonica* 21 (2021): 135.

¹⁵ Thaller, *Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji*, 63; Matija Antun Reljković, *Satir iliti divji čovik* (Osijek: Glas Slavonije, 1974).

¹⁶ Ivana Horbec, *Zdravlje naroda – bogatstvo države: prosvijećeni apsolutizam i počeci sustava javnoga zdravstva u Hrvatskoj* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2015), 116-120.

¹⁷ Франц фон Шпрауд, Јозеф Пилхнер, *Краткое поучение како отъ куги сачуватися моци* (s. l., 1795).

¹⁸ Jeremić, *Zdravstvene prilike*, 110.

Još pod osmanskom upravom za vjerski život slavonskog stanovništva bila je zadužena franjevačka provincija Bosna Srebrena, iz koje su dolazili biskupi, a franjevci su ostali jedini dušobrižnici i nakon oslobođenja. Biskupi su nakon oslobođenja dolazili u sukobe s franjevcima, no zasluge franjevac i autoritet među narodom garantirao je njihovu dominaciju. Franjevačko opiranje discipliniranju i kontroli samo su motivirali biskupe da u župe dovode svjetovno svećenstvo u zamjenu za redovnike, no taj proces teško se ostvarivao. Vjerska literatura na području Slavonije i Srijema do početka 18. stoljeća bila je vrlo siromašna. Kako bi se osiguralo da narod razumije pouku i obrede u skladu posttridentskih odluka, narodni jezik bio je jedina opcija bogoslužja i pisanja literature, što potvrđuju djela poput Peštalićevog.¹⁹ Ono što je zajedničko dvojakoju funkciji Peštalićeva djela, u smislu crkvene i državne propagande, jest da se pojam „društvenog discipliniranja“ i „konfesionalizacije“ susreće u oba slučaja. Društvenim discipliniranjem kako bi se osigurao kolektivni red crkva je tako rekatolicizacijom pokušavala provoditi tridentske odredbe te suzbiti krivovjerje i slične prakse, dok je propagandom javnozdravstvene politike zadovoljavala uvođenje kolektivnog reda u režiji državnih prosvjetiteljskih ideja. Država i crkva pokušavale su nametnuti ispravno vjerovanje, odnosno ponašanje. Stoga ne treba čuditi suradnja ovih dviju institucija. Sama crkva već je imala „iskustvo“ s provedbom discipliniranja putem vjerskog discipliniranja u sklopu provođenja tridentskih odredbi. Država je crkvi pomagala u vjerskom odgoju stanovništva i promociji poželjnog ponašanja pa je stoga pomoć crkve pri promociji javnozdravstvenih mjera logičan slijed događaja, čime crkva ispunjava svoju političku i društvenu komponentu.²⁰

Što se Peštalićeva djela tiče, veći dio otpada na prepjev i tumačenje 7 Davidovih psalama, izuzev zadnjeg poglavlja, koje je zanimljiva rasprava o kugi.²¹ Prepjevavanje psalama nije kuriozitet, s obzirom na to da su oni u Slavoniji i Srijemu 18. stoljeća jedan od popularnijih žanrova, što potvrđuju djela Antuna Kanižlića, Matije Petra Katančića i dr.²² Prepjevavanje starozavjetnih pjesama ne samo da žanrovski odgovara kontekstu vremena i prostora, već je i providencijalističko shvaćanje kuge kao Božje kazne plod Starog zavjeta, u kojem se Božja kazna naglašava kao reakcija na ljudske grijeh,

¹⁹ Dubravka Božić Bogović, „(Re)organizacija crkvenih struktura u istočnoj Hrvatskoj nakon oslobođenja od osmanske vlasti i tridentski katolicizam“. u: *Tridentska baština: Katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama*. ur. Zrinka Blažević i Lahorka Plejić Poje (Zagreb: MH, KBF, FFDI, 2016), 211-228.

²⁰ Božić Bogović, „Discipliniranje katoličkog klera“, 79-101.

²¹ Sekulić, „Peštalić“, 165.

²² Milovan Tatarin, „Kako su se u Slavoniji u 18. stoljeću prepjevali psalmi“, *Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 22 (1996): 232.

a takvo shvaćanje propagirala je i crkva.²³ Kuga je tako bila odličan povod za dati ljudima do znanja da su odmaknuli od ispravnog načina života, a u takvom okviru mogle su se lako promovirati i tridentske odluke. Uvod, iako kratak, osim nekih podataka (npr. broj žrtava od 4705) obiluje egzistencijalnim (*xivljenje, umriti*) i apokaliptičnim (*strashno vrime, strah, fvit u csudu, zlo i nesricha*) pojmovima, čime se najavljuje tmurnost i vapaj autora kroz većinu djela. Naglašavanje bezizlaznosti situacije i straha (*znamo, da moramo umriti, ali kada? gdi? i kako? to namje nepoznano*)²⁴ može se promatrati također kao jedan od načina jačanja crkvenog autoriteta u narodu u procesu rekatolicizacije. U prvom su poglavlju prepjevane, a u drugom dodatno protumačene starozavjetne pjesme, gdje autor promišlja o pokori, grijesima i smislu života.²⁵ Izuzev zadnjeg poglavlja u kojem se Peštalić obraća narodu, djelo predstavlja obraćanje autora Bogu u potrazi za milosrđem, iskupljenjem i oprostom grijeha, a pokora kao najčešći motiv svakako otkriva kako autor vidi kugu kao kaznu od Boga. Kroz razgovor s Bogom, Peštalić pokušava situaciju u kojoj se našao usporediti s primjerima Božjih kazni iz daleke povijesti. U zadnjem poglavlju, gdje ima najviše autorskog pečata i ne prati se forma prevođenja psalama na narodni jezik, može se iščitati neke izrečene i neizrečene ideje, zbog čega se rad i fokusira na zadnje poglavlje, oslobođeno forme psaltira. Iako je djelo većinom pisano u (pokorničkom) moralno-didaktičkom narativu, ono ima i utilitarističku svrhu, namijenjenu čitatelju kako bi što praktičnije živio, tj. nosio se s epidemijom. Peštalić to naglašava i u predgovoru, nadajući se kako će djelo pomoći budućim naraštajima kada se opet pojavi epidemija kuge.²⁶ Reljković, primjerice, u svom djelu poziva na poštovanje vojne, državne, civilne i crkvene vlasti, dok Peštalić to ne radi tako otvoreno, ali potiče stanovništvo da poštuje liječnika i propisane mjere, što će biti

²³ Robert Oakes, „The wrath of God“, *International journal for philosophy of religion* 27/3 (1990): 130-134.

²⁴ Peštalić, „Bogoljubni shtiosce!“

²⁵ Tatarin, „Psalmi“, 250-256.

²⁶ Peštalić, *Utišenje*, predgovor:
Kad -ono kod puka, nashoga naroda,
I josh kod unukah., doshaftog poroda:
llli kod slideche, u kasnie vrime
Kuge pomoreche, strashno dojde brime:
Kad strah, i uffanje csovika obuzmu,
Nezgode fvakdanje uzmlaxno priuzmu:
Kad fvit iznenada fve u csudo metne,
Zlo fvako nadylada, i nesriche shtetne:
Tadse ova moxe knjixica proshtiti,
Ah ucfini Boxe! fvim k-tebi dospiti.

prikazano u nastavku rada.²⁷ U poglavljima prije onog koji se bavi kugom, kako bi se što jasnije puku prenijeli psalmi, vlada terminološka ujednačenost, što je kao i sam žanr odlika tadašnjih autora.²⁸ Peštalićevo djelo ističe se kao najcjelovitija i najiscrpnija obrada dijela biblijskog psaltira u Slavoniji 18. stoljeća, kao i dodatnim tumačenjima psalama. Za razliku od posljednjeg poglavlja, autorov cilj nije izraziti svoje mišljenje, već dati razumljive, jednostavno i čitko pisane pokorničke molitve. Kužna se svakodnevnica koristi kao situacija u kojoj će se na što razumljiviji način narodu dati pokoru, ali i zadovoljiti svrhu pisanja s ciljem rekatolicizacije područja koje je još uvijek bilo prisno s osmanskim praksama.²⁹ Mjesta poput Vukovara bila su obilježena etnokonfesionalnom raznolikošću.³⁰ Osim vjerske heterogenosti i uz to što je praznovjerje ostalo prisutno dugo u 19. stoljeće, u opisima stanovništva lako je pronaći niz poroka i ponašanja koje je crkva zasigurno pokušavala iskorijeniti. Kroz 18. stoljeće poroci poput bigamije, izvanbračne trudnoće i dr. te praznovjerje među stanovništvom tumačeni su kao preuzimanje „grijeha bivših gospodara“, ali je stanovništvo za svećenstvo imalo strahopoštovanje.³¹ Iako Tatarin zaključuje kako su psalmi savršeni žanr za pružanje utjehe narodu u situaciji poput kužne svakodnevica, olako je reći kako je njihova svrha bila puka potpora narodu u teškom trenutku.³² Treba reći kako je kuga kroz povijest otvarala prostor za iskorištavanje teških situacija ljudi, a konfesionalizacija i discipliniranje uz propagandu, primjerice raznih protukužnih svetaca (koje u prigodnim molitvama spominje i Peštalić, *U kuxno doba k-Blaxenof Divici Marii, K-svetomu Roku*),³³ okrivljavanja drugih naroda i sl. samo su primjer kako se kuga mogla iskoristiti za propagandu u razne svrhe. S obzirom na to da je 18. stoljeće u Slavoniji razdoblje procesa rekatolicizacije, pojava kuge i drugih nedaća otvarala je prostor za intenziviranje ovakvog procesa. Briga isusovaca i franjevaca o vjerskom odgoju, misionarenje među pukom i religiozna literatura ovakvog žanra ostavština su navedenog procesa. Stoga je uloga u crkvenoj propagandi autora poput Mecića ili Peštalića puno jasnija, jer je i njihov način pisanja jednostavniji, dok Katančić psalme

²⁷ Dora Posel, *Prosvjetiteljske ideje i filozofske ideje u djelu Satir iliti divji čovik*, završni rad (Sveučilište u Rijeci, 2019), 16-18.

²⁸ Tatarin, „Psalmi“, 239.

²⁹ Tatarin, „Psalmi“, 252-255.

³⁰ Sanja Lazanin, „Stanovništvo Vinkovaca i Vukovara u razdoblju njihova oblikovanja u urbane cjeline: kraj 18. i početak 19. stoljeća“, *Migracijske i etničke teme* 23 (2007): 226.

³¹ Taube, Friedrich Wilhelm von, *Istorijski i geografski opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srema kako s obzirom na njihove prirodne osobine tako i na njihovo sadašnje ustrojstvo i novo uređenje u crkvenim, građanskim i vojnim stvarima: iz sopstvenog posmatranja i zapažanja učinjenih u samoj zemlji* (Novi Sad, Matica srpska, 1998), 54-56.

³² Tatarin, „Psalmi“, 263.

³³ Peštalić, *Utišenje*, 222. – 234.

uzima kao inspiraciju i ne prevodi ih tako jasno, već ima snažniji autorski pečat te samim time i književnu vrijednost.³⁴ Specifičnost ovog žanra uklapa se u kontekst Slavonije, koja proces rekatolicizacije doživljava u 18. stoljeću, za razliku od Hrvatske u kojoj se taj proces odvija u 17. stoljeću. Baš je iz ovih razloga interesantno da Peštalić u okviru tipičnog i žanrovski popularnog „nabožnog“ djela kao zadnje poglavlje piše raspravu o kugi, čime djelo dobiva didaktičku i utilitarnu svrhu u prosvjećivanju puka.

Odras javnozdravstvene politike u djelu: usporedba Peštalićevih sa službenim mjerama

Kao što je već napomenuto, osim one duhovne uloge u rekatolicizaciji, franjevci su imali i funkciju u prosvijećenoj politici. Zbog autoriteta i prisutnosti crkvenih predstavnika među narodom, franjevci postaju eksponent države u širenju prosvjetiteljstva među stanovništvom. Stoga Peštalić implementacijom rasprave o kugi kao zadnjeg poglavlja (*Od pocsetka kuge, i razplođenja, nje zlamenjah, zapovidih u kuxnima mišti potribitih, i nacfinu sebe od kuxne otrove priuzderxati, koga navlastito sluxitelji sveti Sakramenata moraju derxati*)³⁵ u svome djelu očigledno ukazuje na ulogu crkve u protukužnoj edukaciji u državnoj režiji. Za uočavanje odjeka državnih protuepidemijskih mjera u Peštalićevom djelu, poglavlje koje se bavi kugom bit će uspoređeno s *Općim zdravstvenim pravilnikom* iz 1770. godine. Kao jedan od glavnih pravilnika 18. stoljeća i standard za provođenje protuepidemijskih mjera, on predstavlja najrelevantniji izvor usporedbom s kojim je moguće zaključiti promovira li Peštalić javnozdravstvenu politiku. Većina *Pravilnika* odnosi se na instituciju sanitarnog kordona, koja je postavljala temelje protuepidemijskih mjera. Ako sa zadnjim poglavljem Peštalićeva djela usporedimo *Opći zdravstveni pravilnik* iz 1770., lako je uočiti neke podudarnosti. Već se struktura zadnjeg poglavlja jasno može usporediti s *Pravilnikom*, s obzirom na to da se u oba djela mjere klasificiraju u određene kategorije, ovisno o epidemiološkoj situaciji.³⁶ Tako se u pravilniku govori o mjerama opreza u slučajevima *kad se nedaleko granica susjednih država otkrije zarazna bolest* i u *dnevnim tijekom nesretnih slučajeva kod ljudi u građanskom društvu*.³⁷ Peštalić govori o mjerama u tri slučaja: *kad bash iftinito znamo da kuga mori, kad/se u nashemu neznanju nike nashe ftvari otruju* i *kad/se tko bash iftinito okuxio, ili barem fumljaje, jelli kuxan, ili ne*.³⁸ Iako se uspoređeni dijelovi sadržajno ne podudaraju, što je i očekiva-

³⁴ Tatarin, „Psalmi“, 265.

³⁵ Peštalić, *Utišenje*, 237.

³⁶ Horbec, *Zdravlje naroda*, 249.

³⁷ Horbec, *Zdravlje naroda*, 251.

³⁸ Peštalić, *Utišenje*, 240.

no jer se radi o pravilniku namijenjenom prije svega zdravstvenom osoblju i književnom djelu namijenjenom puku, čini se da Peštalić preuzima iz *Pravilnika* ideju klasifikacije mjera. Ista „šablona“ uočava se i kod prilagođavanja mjera i trajanja karantena, ovisno o sumnji i pojavnosti kuge.³⁹ Peštalić se ne osvrće na administrativne aspekte *Pravilnika* koji u praksi narodu i nisu od tolike važnosti i samo bi izazivali konfuziju među narodom koji je ionako teško razumijevao mjere i zakone. Iako se propaganda javnozdravstvene politike dominantno uočava u posljednjem poglavlju, Peštalić čak i u svojim tumačenjima psalma govori o tome da se *mishanje ljudi zabranjiva, ciftocha, fpremnost, urednoft, i nikakve bash ftvari doticanje priporucuje, priuzderxanjah zaifto od naravi kripka i razplodenju kuxnomu veoma protivna*.⁴⁰ Nakon uvoda, u kojem daje svoje mišljenje o kugi i znacima bolesti (izvorište kuge *od drugih ftrana, po potopu Nila i sl.*),⁴¹ i u kojem se već naslućuje utjecaj nekih tada aktualnih teorija zaraze, Peštalić prelazi na konkretne mjere u slučaju opasnosti od pojave epidemije. Pri opisu simptoma jasno navodi razliku između onih zajedničkih za druge bolesti i onih specifičnih za kugu, kako bi narod mogao prepoznati oboljenje.⁴² Moguće je da je svrha ovog dodatnog objašnjenja simptoma pokušaj da se provede jedna od glavnih protuepidemijskih mjera, a to je uspješno prepoznavanje bolesti i prijavljivanje zaraze kako bi se pravovremeno reagiralo. Peštalić se usredotočuje na praktične savjete, koje u nastavku nadopunjava nekim iskustvima franjevacu zapisanim u ljekarušama na ovim prostorima. Liječnicima je prema *Pravilniku* bila zabranjena trgovina lijekovima pa si vjerojatno zato Peštalić dopušta pisati o alternativnim lijekovima jer savjeti za liječenje kuge nisu bili promovirani, za razliku od mjera prevencije. Kao što se funkcija liječnika ističe u *Pravilniku* u točki *Upute kojih se moraju pridržavati liječnici*,⁴³ tako njegovu važnost ističe i Peštalić, koji govori kako je liječnik prva osoba kojoj se treba obratiti (*valja viche od pametnoka likara iskati*),⁴⁴ čime se referira i nadopunjava s *Pravilnikom*. Ovo je osobito važno jer stanovništvo nije rado odlazilo liječnicima, već u crkvu, zbog čega ovo osobito dobiva na značaju.⁴⁵ Izbjegavanje liječnika bilo je uzrokovano nepovjerenjem i manjkom novca što je razlog više da Peštalić spominje alternativne načine liječenja. O liječenju kuge u *Pravilniku* nema gotovo ništa propisano, pa stoga Peštalić ovu „sivu zonu“ koristi da iskaže poznavanje ne-

³⁹ Horbec, *Zdravlje naroda*, 271-273.

⁴⁰ Peštalić, *Utišenje*, 51-52.

⁴¹ Peštalić, *Utišenje*, 237. Isto govori i von Taube nekoliko godina nakon objave *Općeg pravilnika*. (Taube, *Istorijski i geografski opis*, 137).

⁴² Peštalić, *Utišenje*, 238-240.

⁴³ Horbec, *Zdravlje naroda*, 255.

⁴⁴ Peštalić, *Utišenje*, 242.

⁴⁵ Maksić, *Epidemije*, 27.

kih recepata specifičnih za ljekaruše i preporuke u kontumacima, a ne one narodne poput sumpora, koji naglašava Vukovarac Zaharije Orfelin.⁴⁶ Kao naj snažniju poruku puku vezanu uz provedbu javnozdravstvenih mjera istaknuo bih uvodni ulomak iz posljednjeg potpoglavlja u djelu, *Opomene*. U njemu Peštalić prije svega naglašava kako je poštivanje mjera jedini način za ostati zdrav čime se udaljava od klasičnog providencijalističkog tumačenja kuge. U isticanju značaja poštovanja propisanih mjera Peštalić tako navodi kao primjer liječnike i ranare u Vukovaru i Srijemu koji se nisu zarazili *ne shtoim Bog nije odjudio tada umriti, nego shtofuje opazno csuvali, i po mudrim uredbama vladali*.⁴⁷ Ova poruka doima se kao naj snažnije zalaganje Peštalića za promociju protuepidemijskih mjera u cijelom djelu. Nakon ove poruke, autor šalje i snažnu poruku kako očuvati ne samo fizičko, već i duhovno zdravlje, upozoravajući na izbjegavanje poroka i traženje oprosta kako bi se fizičko zdravlje, očuvano putem poštivanja mjera, očuvalo jednako kao i duhovno, koje Peštalić propisuje kroz ostatak djela. Upravo se zato na tim posljednjim dvjema stranicama najbolje uočava dvojakost ovog djela, propisivanje „mjera“ za očuvanje fizičkog i duhovnog zdravlja. Što se ostalih sličnosti tiče, Peštalić spominje životinje kao potencijalne prijenosnike, što možemo uočiti i u *Pravilniku*. Tako primjerice u *Pravilniku* postoji više točaka koje se odnose na životinje kao potencijalne prijenosnike (npr. *Opasnost mogu preneti psi*,⁴⁸ *Psi, mačke i slično su zabranjeni*),⁴⁹ a Peštalić, očigledno pod utjecajem takvih teorija iznesenih u pravilniku, u svome djelu navodi kao potencijalne prijenosnike *bilo ono tkivo, kakono csovik, macska, pas etc. ili mertvo, kakono roba, novci, odilo etc.*⁵⁰ Očigledno je istu misao preuzeo i von Taube, koji 1770-ih navodi *mačke kao prenosiocce bolesti*.⁵¹ U nastavku ove opaske govori o *opasnosti podloge, koja može, ali ne mora biti živa, kako bi se kuga na nju rasplodivala*.⁵² Kao i *Pravilnik*, Peštalićevo djelo spominje materijale kojih se treba paziti i čuvati. Osim materijala koji se poklapaju u oba izvora (Peštalić kao rizičnu

⁴⁶ Zaharije Orfelin, *Iskusni podrumar. Uputstvo kako se podrum drži, nova i stara vina čuvaju, i kako treba da se prave razna veštačka vina, pića od razna bilja, korenja i plodova i druga delikatna vodena pića, madžuni radi rashlađenja, razne rakije, liker i sirće* (Pančevo: Naklada Knjižare braće Jovanović, 1783), 15.

⁴⁷ Peštalić, *Utišenje*, 247. Još je zanimljivije da von Taube kao državni službenik govori kako *po posebnoj Božjoj providnosti ne zaraža se ništa što ljudima služi za jelo i piće*, što za razliku od nekih ideja koje uočavamo, Peštalić uopće ne preuzima (Taube, *Istorijski i geografski opis*, 137-138).

⁴⁸ Horbec, *Zdravlje naroda*, 275.

⁴⁹ Horbec, *Zdravlje naroda*, 299.

⁵⁰ Peštalić, *Utišenje*, 237- 238. I ovdje se uočava podudarnost s von Taubeom, koji mačke vidi kao prijenosnike (Taube, *Istorijski i geografski opis*, 137).

⁵¹ Taube, *Istorijski i geografski opis*, 137.

⁵² Peštalić, *Utišenje*, 237-238.

robu navodi *navlaštito shtoje vuneno i perteno*,⁵³ dok se u pravilniku govori o *oprezu s novcem, pismima, rubljem, odjećom*,⁵⁴ slične su i metode dezinfekcije. Uobičajena metoda dezinfekcije stvari poput novca bila je namakanje u octu i pranje u toploj vodi (*operu novac toplom vodom, a tijekom sumnjivih vremena i octom*).⁵⁵ Isti materijal te postupak i sredstvo dezinfekcije nalazimo i kod Peštalića: *novce u kuxno vrime, nekse golom rukom nedoticaju, ako nisu prie u firchetu (octu) nakvasheni bili, oprani, i ociftjeni*.⁵⁶ Peštalić navodi samo one materijale rizične za prijenos bolesti, dok kategoriju manje rizičnih (*bakar, drvo, metal*)⁵⁷ vjerojatno namjerno izostavlja, kako bi uputa bila što jednostavnija za shvatiti. Taj dio u pravilniku više je usmjeren na trgovačko zaduženje radnika, nego na javnozdravstvenu svrhu. Peštalić, doduše, indirektno spominje takve materijale kao dobre za posrednički dodir (*f-dervetom ili zgvozdjem*) s potencijalno zaraženim stvarima.⁵⁸ S obzirom na to da se *Pravilnik* osvrće i na dušobrižništvo, Peštalić svećenstvu također donosi upute kako provoditi dužnosti sukladno mjerama. Ističe važnost higijene i čuvanja svećeničke odore na isti način kao što se to navodi za odjeću i u kontumacijama. U *Pravilniku* stoji da se *halje neprekidno prozračuju*, na što pažnju obraća i Peštalić.⁵⁹ Kao što je to država činila, tako i Peštalić u svom savjetu svećenicima kudi njihovo inzistiranje na provođenju uobičajenih praksi među pukom. Za one koji djeluju među pukom donosi mjere kojima se smanjuje mogućnost zaraze (*distanca na tri csetir koracsaja, izbjegavanje kontakta, briga o odori, naglasak na osobnu i higijenu prostora*).⁶⁰ Ovim savjetima Peštalić se nadopunjava s *Pravilnikom*. U obama izvorima ističe se važnost izbjegavanja kontakta s ljudima. U *Pravilniku* često nalazimo isticanje izbjegavanja kontakta u rečenicama poput *s najstrožim oprezom kako ne bi došlo do kontakta ili uručiti bez dodira i kontakta*.⁶¹ S obzirom na to da je Vukovar bio izolirano mjesto, udaljeno od žarišta kuge, prelazak u neokužena mjesta bio je strogo kažnjiv, no kod Peštalića se ta kazna ne spominje direktno, već se poziva na zatvaranje u kuću i opskrbu dovoljnu da se ne mora ići ikud (*za uzderxanje xivota kako u novcu, tako i rahni, i fmoku fvaka na vrime pribaviti, da mallo vishe,*

⁵³ Peštalić, *Utišenje*, 240.

⁵⁴ Horbec, *Zdravlje naroda*, 283.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Peštalić, *Utišenje*, 241.

⁵⁷ Horbec, *Zdravlje naroda*, 287.

⁵⁸ Peštalić, *Utišenje*, 241.

⁵⁹ Horbec, *Zdravlje naroda*, 283; Peštalić, *Utišenje*, 245-246.

⁶⁰ Peštalić, *Utišenje*, 245-246.

⁶¹ Horbec, *Zdravlje naroda*, 282-283.

negoje obicsajno moxe durati).⁶² Spomen smrtne kazne kao u *Pravilniku*⁶³ zasi-gurno bi samo izazvao strah i daljnje nerazumijevanje, zbog čega je logično da se izolacija i izbjegavanje kontakta spominju u nešto ublaženom obliku poput nika-kvo drushtvo neimati.⁶⁴ Sam autor iskusio je izolaciju, koju opisuje u uvodu svog djela; konkretno, s Klementom Orovčaninom zbog kontakta s preminu-lom dok se nije utvrdilo da pokojnica nije umrla od kuge.⁶⁵ Kao što je Peštalić vrlo simplificirano objašnjavao psalme u prvom dijelu knjige, na isti način simplificira mjere koje su u *Pravilniku* suviše kompleksne za prezentaciju u narodu. Stoga su neki administrativni, trgovački i ostali specifični savjeti, poput onih vezanih uz kontumace i raštele, izostavljeni u korist onih praktič-nijih i realnijih za narod. Tako primjerice izostaju upute za klasičnu trgovač-ku robu s kojom siromašno stanovništvo nije imalo previše kontakta. Prekla-panja u uspoređenim izvorima vrlo su jasna i očigledno je da se radi o simpli-ficiranom prikazu osnovnih javnozdravstvenih mjera koje je država propisi-vala u svrhu sprečavanja kuge. Gotovo svi praktični savjeti jasno se poduda-rajaju s propisima iz *Općeg zdravstvenog pravilnika*, a kao i psalmi prikazani su pojednostavljeno i selektirani prema procjeni koliko bi relevantni mogli biti za svakodnevicu običnog čovjeka, zbog čega se izostavljaju neki detalji koji bi mogli izazvati dodatnu konfuziju. Stoga analiza drugih izvora u ovom kon-tekstu nije ni potrebna jer za svaki savjet koji Peštalić daje možemo naći izvor u *Općem zdravstvenom pravilniku* iz 1770. godine.

Zaključak

Iako je teško reći koliko su edukacije o protuepidemijskim mjerama po-sredništvom svećenstva dopirale do naroda, očigledno je da preplašen narod kao autoritet vidi svećenstvo. Stoga je ono u suradnji s državom imalo mo-gućnost da, zbog intenzivnije prisutnosti u lokalnoj zajednici i manje radi-kalnih mjera socijalne kontrole poput kazni, utječe na narod kao produžena i blaža ruka vlasti. Upravo zato se država oslanja na ovaj autoritet i fizičku prisutnost klera kao posrednika u provođenju javnozdravstvene politike u skladu s idejom prosvijećenog apsolutizma. Blizina institucije sanitarnog kordona zasigurno je imala utjecaj na modernizaciju metoda suočavanja s

⁶² Peštalić, *Utišenje*, 240.

⁶³ Primjerice, članak u pravilniku naslovljen *Smrtna kazna onima koji namjerno prešute izbijanje kuge i mjere opreza koje vlasti trebaju primijeniti kod izbijanja kuge na susjednom području* (Horbec, *Zdravlje naroda*, 296).

⁶⁴ Peštalić, *Utišenje*, 240. O izbjegavanju kontakta s ljudima govore i drugi suvremenici, poput Dositeja Obradovića, koji zaključuje: *Od boga ne mogu uteći, ne valja ni da bežimo; a od požara, velike vode, kuge i drugih mnogih zala moguće se sačuvati i ne hoteći, vrlo ludo poslujemo*. Dositej Obradović, *Život i priključenja*, knj. I. (Novi Sad: Školska knjiga, 2004), 20.

⁶⁵ Hoško, „Ljetopis Klementa Orovčanina“, 60-61.

kugom, ali radikalne kazne poput vješanja i nejasne mjere, među pukom prestrašenim od bolesti i nerazumljivog zakona, samo su otežavale pretakanje teorije u praksu. Socijalno discipliniranje stoga je predstavljalo otežavajuću okolnost, dok je nešto blaži vid ovog discipliniranja od crkve bio očito prikladniji u narodu, zbog čega pojedinci poput Peštalića postaju produžena ruka vlasti. Peštalićevo djelo stoga predstavlja propagandnu literaturu koja je usko vezana uz tridentske odluke koje se provode među „oslobođenim“ slavonskim stanovništvom, ali i propagandu službenih javnozdravstvenih mjera. Odabir pokorničkih psalama savršeno se uklapa u pomalo apokaliptičnu kužnu svakodnevnicu, čime se zadovoljava funkcija crkvenog odgoja, ali u isto vrijeme više nego potrebna rasprava o sprječavanju kuge zadovoljava onu drugu funkciju Peštalića, kao medijatora između države i naroda. Čini se da, koliko „mainstream“ formu književnog djela zadovoljavaju psalmi, toliko se poštuje i „mainstream“ forma obraćanja narodu kroz prizmu Božje volje i kazne, kako bi se efikasno prenijela poruka o potrebi pridržavanja mjera. Čovjek više nije samo uzrok ove kazne, već je faktor koji na nju može utjecati kada se ona pojavi. Treba uzeti u obzir i to da stanovništvo često nije razumjelo i bojalo se provoditi neke mjere jer je od države, koja je bila udaljena i propisivala konkretne kazne, crkva bila bliže, prihvaćenija, a Bog je kao apstraktna pojava predstavljao blažu kaznu. Iako postoje i drugi izvori koji bi se mogli usporediti s Peštalićevim djelom, više je nego dovoljno usporediti ga s *Općim zdravstvenim pravilnikom* jer je vidljivo da se svi savjeti jasno podudaraju ili nadopunjavaju s njim.

BIBLIOGRAFIJA

- Božić Bogović, Dubravka. „(Re)organizacija crkvenih struktura u istočnoj Hrvatskoj nakon oslobođenja od osmanske vlasti i tridentski katolicizam.“ u: *Tridentska baština: Katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama*, ur. Zrinka Blažević i Lahorka Plejić Poje, 211-228. Zagreb: MH, KBF, FFDI, 2016.
- Božić Bogović, Dubravka. „Discipliniranje katoličkog klera i vjernika u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća.“ *Croatia Christiana periodica* 37 (2013), 71: 79- 101.
- Čolević, Lidija. „Motiv kuge u srpskoj pripovednoj prozi.“ *Romanoslavica* 4 (2017): 15-29.
- Dorn, Antun. „Vukovar u danima kuge 1795.-1796. godine.“ *Ogledi* 5 (1963), 8: 76-82.
- Dugac, Željko; Kern, Josipa; Majdančić, Željko. „Zdravstveno-prosvjetne publikacije (1872. – 1938.) – Analiza sadržaja aplikacijom SPAD – T“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 14 (2005), 4-5: 867-883.
- Horbec, Ivana. *Zdravlje naroda – bogatstvo države: Prosvijećeni apsolutizam i počeci sustava javnog zdravstva u Hrvatskoj*. Zagreb: Biblioteka Hrvatska povjesnica, 2015.

- Hoško, Franjo Emanuel. „Ljetopis Klementa Orovčanina.“ *Croatica Christiana periodica* 4 (1980), 5: 55-61.
- Jeremić, Risto. *Zdravstvene prilike u jugoslavenskim zemljama do kraja XIX veka*. Zagreb: Škol narodnog zdravlja, 1935.
- Jukić, Ivana; Katusić, Maja. „Svakodnevlje.“ u: *Upotrzi za mirom i blagostanje: hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, ur. Lovorka Čoralić, 233-256, Zagreb, Matica hrvatska, 2013.
- Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi: zapisnik ili knjiga bilješki Samostana Presvetog Trojstva u Brodu u Slavoniji*. sv. 1 (1706 – 1787), prir. Josip Barbarić, ur. Egidije Stjepan Biber. Slavonski Brod: Matica hrvatska Ogranak Slavonski Brod; Povijesni arhiv Slavonski Brod; Franjevački samostan u Slavonskom Brodu, 1995.
- Lazanin, Sanja. „Stanovništvo Vinkovaca i Vukovara u razdoblju njihova oblikovanja u urbane cjeline: kraj 18. i početak 19. stoljeća.“ *Migracijske i etničke teme* 23 (2007): 225-249.
- Maksić, Veljko. „Pravoslavno svećenstvo Slavonije i Srijema u borbi s kugom tijekom XVIII. stoljeća.“ *Scrinia Slavonica* 19 (2019): 37-64.
- Maksić, Veljko. *Epidemije kuge u Srijemu u XVIII. stoljeću*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište u Osijeku, 2017.
- Maksić, Veljko. „Čovjek, okoliš, prirodne pojave i kuga u Slavoniji i Srijemu tijekom XVIII. stoljeća.“ *Scrinia Slavonica* 21 (2021): 117-158.
- Maksimović, Jovan; Maksimović, Marko. „Physicians in Srem in XVIII and XIX Century: Distinguished Botanists.“ *Zbornik Matice srpske za prirodne nauke* 131 (2016): 33-53.
- Oaks, Robert. „The Wrath of God.“ *International Journal for Philosophy of Religion* 27/3 (1990): 129-140.
- Obradović, Dositej. *Život i priklučenija*. Novi Sad: Školska knjiga, 2004.
- Orfelin, Zaharije. *Iskusni podrumar: Uputstvo kako se podrum drži, nova i stara vina čuvaju, i kako treba da se prave razna veštačka vina, pića od razna bilja, korenja i plodova i druga delikatna vodena pića, madžuni radi rashlađenja, razne rakije, liker i sirće*. Pančevo: Naklada Knjižare braće Jovanović, 1783.
- Peštalić, Grgur. *Utišenje ožalošćenih u sedam pokorni pisama kralja Davida*. Budim: Kraljevska mudroskopština peštanska, 1797.
- Peštalić, Grgur. „Bogoljubni shtiocse!“. U: *Utišenje ožalošćenih u sedam pokorni pisama kralja Davida*, s. p. Budim: Kraljevska mudroskopština peštanska, 1797.
- Posel, Dora. *Prosvjetiteljske ideje i filozofske ideje u djelu Satir iliti divji čovik*. Završni rad. Sveučilište u Rijeci, 2019.
- Reljković, Antun Matija. *Satir iliti divji čovik*. Osijek: Glas Slavonije, 1974.
- Шпрауд, Франц фон; Пилхнер, Јозеф. Краткое поучение како отъ куги сачуватися моци (s. l., 1795) <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publication&id=560&m=2#page/1/mode/2up>, pristup 21. 11.)
- Sekulić, Ante. „Grgur Peštalić i njegova filozofska djela.“ *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 6 (1980): 11-12: 165-178.

- Tatarin, Milovan. „Kako su se u Slavoniji u 18. stoljeću prepjevali psalmi.“, *Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 22 (1996): 229-291.
- Taube, Friedrich Wilhelm von. *Istorijski i geografski opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srema kako s obzirom na njihove prirodne osobine tako i na njihovo sadašnje i novo uređenje u crkvenim, građanskim i vojnim stvarima: iz sopstvenog posmatranja i zapazanja učinjenih u samoj zemlji*. Novi Sad: Matica srpska, 1998.
- Thaller, Lujo. *Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji od godine 1770 do 1850*. Karlovac: Dionička štamparija d. d., 1927.
- Travner, Vladimir. *Kuga na Slovenskem*. Ljubljana: Življenje in svet, 1934.

Summary

SOLACE FOR THE BEREAVED IN THE SEVEN
HUMBLE SONGS OF KING DAVID BY GRGUR PEŠTALIĆ:
A HISTORICAL-ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS

The poetic work of Grgur Peštalić, the Franciscan friar who witnessed the plague epidemic in Syrmia in 1795, is a valuable source in historiography for various reasons. The main aspect and perspective he offered by exploring a specific case of the plague in this work is dominantly historical-imagological. Particularly discussed in this work are the similarities and dissimilarities of the anti-epidemic measures Peštalić put forward in his work and those suggested by the state. In terms of similarities and dissimilarities it has been assessed whether there was a cooperation between church and state for anti-epidemic purposes; in addition to this, the work is a source that testifies to everyday life during the plague and to the social-political context. Precisely this context and the specificity of the area where the epidemic broke out have been an important factor in the research into the topic of this work. The role of Peštalić as a Franciscan has been examined as well as his activities as a member of the clergy and as a mediator between the local community and the government that was distant from the peripheral area affected by the plague.

Key words: plague, Syrmia, 18th century, anti-epidemic measures, Franciscans

(Translated by Mica Orban Kljajić)

Kontakt:

Nikola Ostojčić, mag. hist.

Zagreb

e-mail: nikola.ostojcic@gmail.com